

BELLETEN

Cilt: 1

1 İkteşrin 1937

Sayı: 3 - 4

ATATÜRK'ü dinlerken:

“MUKADDES TABANCA,,

*Âfet**Türk Tarih Kurumu Asbaşkanı*

Harp Akademisinden çıkar çıkmaz Beşinci Orduya sürülmüş olan Erkânıharp Kolağası Mustafa Kemal'i bir aralık Selânikte görüyoruz. Bu, usulü dairesinde izinli bir geliş değil, istibdat devrinin tarassut ve takayyüdünden sıyrılarak bir kaçış idi. İzah edelim :

Mustafa Kemal, Beşinci ordunun Yafa mıntakasında piyade stajı yapıyordu. Fakat ruhu, inkılâp idealinin yüksek ilhamlarıyla dolu idi. Şamda, bir gece, tüccar veya doktor Mustafa'nın evinde kurduğu “Hürriyet ve Vatan Cemiyeti,, [1] teşkilâtını Makedonya'ya yaymağı düşünüyordu.

Kafasını ve kalbini saran bu düşünce ile o, bir gün Yafa'yı terkederek Mısır'a kaçtı. Hedefi Selânik idi. Buraya girebilmenin yolunu hazırlıyordu, Mısırdaki çok durmadı. Akdenizin dalgalı ve fırtınalı bir mevsiminde bir vapura binerek Pire'ye çıktı, oradan Atina'ya gitti. Burada vaziyeti ve Selânik'e girebilmek esbabını tetkik ettikten sonra kararını verdi ve Selânik'te Erkânıharp Yüzbaşısı Ahmet Tefvik'e şu üç kelimeli telgrafı çekti :

“Parti bateau grec,,. Ve bir gün Pire limanından Selânik'e kalkan Yunan bandıralı bir vapura binerek doğduğu diyara yollandı. Arkadaşı Ahmet Tefvik, vapurun ismi yazılı olmıyan bu müphem

[1] Belleten: Sayı 2, «Vatan ve Hürriyet».

telgrafı aldığı tarihten itibaren hergün bir kayığa binerek Selânik limanına giren Yunan vapurlarını birer birer ziyaret ediyor ve her defasında aradığını bulamadan, dönüyordu. Nihayet Mustafa Kemal'in bindiği vapur Selânik önünde demirledi. Ahmet Tevfik, hüviyetini gizlemek için arkasına bir muşamba giymiş olduğu halde, bir sandalla vapura yanaştı. Biraz sonra iki arkadaş, aynı sandalla, gümrüğün rıhtımına çıkmış bulunuyorlardı.

Mustafa Kemal burada üç sorgudan geçecekti: Gümrük memurları, polis memurları, askerî inzıbat memurları.... Tıpkı kaçan bir nefer gibi gelen bir Erkânıharp zabiti için bu sorgulara cevap vermek müşkül, belki de imkânsızdı. Fakat bir arkadaşı Selânik Merkez kumandan muavini Mümtaz Yüzbaşı Cemil (şimdi Tekirdağ Saylavı, sabık Dahiliye Vekili Cemil Uybadın) onun imdadına yetişiyor. Mustafa Kemal'in seyahati tarzından evvelce malûmatı olan Yüzbaşı Cemil, lâzım gelen tertibatı almış, Pire'den bir zabıt gelip ismi Mustafa Kemal olduğunu söyleyince serbest bırakılması için iskeledeki inzıbat memurlarına talimat vermişti. Yüzbaşı Cemil'in bu tertibatından Ahmet Tevfik bile haberdar değildi.

Mustafa Kemal, annesiyle karşı karşıya :

Mustafa Kemal, Selânik'e çıkar çıkmaz, Sanayi Mektebi karşısındaki evine gidiyor. Mustafa Kemal bu evde dünyaya gelmiştir. Ana oğul karşılaşınca annesi, çocuğunun başına bir felâket gelebilmek endişesi içinde soruyor :

— Ne cesaretle buraya gelebildin oğlum? Hem nasıl geldin? Devletin ve Padişahımız Efendimizin arzusuna mugayir bir iş yapmış olmanız?

Mustafa Kemal :

— Merak etme anne, diyor, müsterih ol! Benim buraya gelmekliğim lâzımdı onun için geldim. Padişahımız Efendimizin ne olduğunu da şimdi değil, fakat yakın zamanda sana göstereceğim.

Maamafih vaziyet hiç emniyetbahş değildir. Mustafa Kemal'in ortada görünmesi istibdadın gözcülerini derhal harekete getirebilirdi. Bunu düşünebilen Mustafa Kemal, bir müddet evinden dışarı çıkmadı, kendi arzusu ile evinde mahpus kaldı. Bu müddet zarfında kimse onun Selânik'te bulunduğundan haberdar değildi. Mustafa Kemal bu ihtiyari mevkufiyeti zarfında maksadı uğruna faaliyete koyuldu.

İlk teşebbüs:

Mustafa Kemal'in Selânikte ilk teşebbüsü orada o devrin şöhretli bir paşası ile mülâkat oldu. Mustafa Kemal daha Şam'da iken bu Paşa ile muhabere etmişti. Onu kendisine bir vatanperver ve ihtilâlcî olarak tanıtmışlardı.

Mustafa Kemal, onun şahsında bir inkılâp arkadaşı bulacağı kanaatiyle, bir gece vakti, onun evine gitti. Kapıyı açan adama ismini vererek paşaya haber gönderdi. Derhal kabul edileceğini zannetti. Mustafa Kemal: «Paşa Hazretleri bir yere gitmek mecburiyetindedirler, kendileriyle şimdi görüşemeyecekler» cevabıyla karşılaştı. Fakat yüksek maksadı uğrunda yola çıkmış olan Mustafa Kemal, böyle bir mania önünde geri dönemezdi. Kabul olunmak için ısrar etti. Nihayet Paşanın yanına götürüldü. Paşanın salonunda ayakta vukubulan bu mülâkat topu topu birkaç dakika süren üç beş kelimenin teatisinden ibaret kalmıştı.

Mustafa Kemal sordu:

— Paşam, ben size Suriyeden mektup yazdım, inkılâptan, ihtilâlden bahsettim. Memlekette inkılâp yapabilir bir adam olduğumu anlattım. Siz de bana: «Her ne suret ve vasıta ile olursa olsun buraya geliniz, ben elimden geleni yaparım» diye cevap verdiniz. Şimdi halinizde bir ihtiraz, bir tereddüt görüyorum. Ancak ben bir defa gelmiş bulundum, şimdi ne yapacağım?

Uzaktan şöhreti işitilen bu Paşanın cevabı şu olmuştu:

— Ben hiçbir şey yapamam. Yalnız senin yapacaklarını hüsnü telâkki etmekle iktifa ederim. Ancak benim de senden bir ricam var: Beni yakma!

Mustafa Kemal, yakılmaktan korkan bu Paşaya kendisini yakmıyacağına dair söz verdi ve gecenin karanlığında, geldiği gibi evine döndü.

O gece Mustafa Kemal sabaha kadar uyumadı. Ne yapacağını, işe nereden başlayacağını düşünerek sabahı buldu.

Sabaha karşı onun verdiği karar:

Ortalık ağarıyor... Mustafa Kemal fecrin ilk aydınlığıyla beraber kararını vermiştir: Üniformasını giyerek ordu Erkânharbiye daire-sinin kapısı önüne geliyor ve burada bir adamın gelmesine intizar ediyor. Beklediği adam Erkanharbiye Miralayı Hasan Beydi. Çok

geçmeden Hasan Bey kılıcını şakırdatarak, geldi. Makamına gireceği sırada... Mustafa Kemal kendisini önledi ve:

— Beni tanımadınız mı?

dedi. Filhakika tanıyamamıştı. Mustafa Kemal'in yüzüne dikkatle baktığı halde bir türlü hatırasını aydınlatamıyordu.

— Tanıyamadım çocuğum!

Mustafa Kemal kendisini tanıttı:

— Ben Selânik Askerî Rüştiyesinde okurken siz birçok defalar bize mümeyyizliğe gelmişsiniz. Mektebi bitirdikten sonra İstanbul'a, Kuleli idadisine girecektim. Siz buna mâni oldunuz ve «Manastır'da daha iyi yetişirsin» diyerek beni Manastır İdadisine gönderdiniz.

Şimdi hatırladınız mı?

Mustafa Kemal'in bu kısa izahı Hasan Beyin hatıralarını aydınlatmağa kâfi gelmişti. Mustafa Kemal devam etti:

— Tahmin ve teşhisiniz doğru çıktı, ben hakikaten dediğiniz gibi daha iyi yetiştim. Fakat şimdi bir felâketle karşılaşmış bulunuyorum. Sizi namuslu bir adam olarak tanıdığım için bugünkü vaziyetimin felâketli cihetini de size anlatmaktan çekinmiyeceğim.

Miralay Hasan Bey, Mustafa Kemal'in halini anlamış olacak ki, ona:

— Büroma buyurunuz, orada görüşelim.

dedi. Hasan Beyin mesai odasında Mustafa Kemal ona vaziyeti, nasıl kaçtığını, nasıl gayri kanunî bir surette geldiğini, nihayet maksadı ne olduğunu, hiçbir noktayı saklamaksızın teşrih etti.

Mustafa Kemal'i dikkat ve sükûnetle dinliyen Hasan Bey:

— Çocuğum, dedi, sen her şeyi yıktıktan, altüst ettikten sonra buraya gelmiş bulunuyorsun, ben şimdi sana ne yapabilirim?

Mustafa Kemal'in cevabı:

— Ne yapacağımızı ben değil, siz takdir edeceksiniz. Görüyorsunuz ki ben milletime faydalı olabilecek bir hale gelmiş bulunuyorum. Siz bu fikirde değilseniz ve bu azimimde bana yardım etmezseniz hayatım tehlikeye girer. O vakit ben de başka çare düşünmek mecburiyetinde kalırım. Kendi başıma düşünüp bulacağım bu çare beni belki muvaffak edebilir, fakat edemezse o vakit ben, bu yetişmiş adam, hiç olurum. Beni hiç olmaktan kurtarmak şu dakikada sizin ellerinizdedir. Size söz veririm Beyefendi, öyle hareket ederim ki size zerre kadar mes'uliyet terettüp ettirmem.

Hasan Bey Yüksek namusu ile Türkiyede inkılâp olmasını isteyen ve onu yapacakları yetiştirmeği ve onların yetiştirilmesini isteyen ve bununla uğraşan bir adamdı. Mustafa Kemal onun Selânik Askerî Rüşdiyesi talebesi olduğu gündenberi dikkat nazarını celbetmiş olan bir çocuk olduğu için bütün tavsiyeleri o günün kanun, nizam ve ahlâk kaidelerinden üstün olan inkılâpçılık düşüncesile hareket ediyordu. Onun içindir ki Mustafa Kemale şu tavsiyede bulundu:

— Vaziyet hakikaten dediğiniz gibi fena ve tehlikelidir. Şu dakika hatırıma gelen çareyi size söylüyeyim : Müşiriyet makamına bir istida ile müracaat ediniz, hastalığınızdan bahsederek tebdilihava talebinde bulununuz. Fakat sadece Erkânıharbiye Yüzbaşısı Mustafa Kemal diye imzalayınız. Ben bu istidayı Heyeti Sıhhiyeye havale ettirir, Sıhhiye Reisi İskender Paşayı, ayrıca görerk lâzımgelen vesayada bulunurum. Pek söz veremem amma, umarım ki muvaffak olursunuz.

Mustafa Kemal muayene odasında :

Ertesi gün Mustafa Kemal, Selânik Askerî hastahanesinin muayene odasında, birtakım genç doktorlar arasında, muayene edilmektedir. Ondan hastalığını soruyorlar, fakat o sarih bir cevap veremiyor. Yalnız arada sırada hastalığının mahiyetini İskender Paşa Hazretleri bilir diyor. İskender Paşa hakikaten Hasan Beyden tavsiye almış, fakat bunu hastanedeki doktorlara söylemeği unutmuştu. Nihayet Paşa meseleyi hatırlıyor ve Mustafa Kemal'e bir raporla dört ay Selânik'te tebdilihava kararı veriliyor. Bu rapor İstanbul'a gönderiliyor.

Mustafa Kemal çalışmak için zaman kazanmıştır :

Mustafa Kemal, artık saklanmağa ve hüviyetini gizlemeğe lüzum görmeden gayesi uğrunda çalışabilecektir. Derhal işe koyuluyor ve arkadaşlarından Hatip Ömer Naciyi, topçu zabitlerinden Husrev'i sınıf arkadaşı ve o tarihte Selânik Askerî Rüştiyesi Tarih ve Edebiyat muallimi Hakkı Bahayı buluyor, bunların delâletilye Selânik Muallim Mektebi Müdürü Hoca Mahir ve Selânik Askerî Rüşdiyesi Müdürü Bursalı Tahir'le tanışıyor. Bunlar Mustafa Kemal'in hazırladığı inkılâba Makedonya'da ilk girenlerdir.

Selânik'in Çınarlı mahallesinde bir ev :

Ev sahibi Hakkı Baha yeni evlenmiştir. Mustafa Kemal, arkadaşlarıyla burada toplanmağa karar veriyor. Hakkı Baha'nın evine

gidiliyor. Hakkı Baha, arkasına giymiş olduğu süslü bir Japon pijamasıyla kendilerini karşılıyor. Hakkı Baha o zaman musikiye meraklı idi, flüt çalardı. Bu evin tarihî bir kıymeti ve manası vardır : Çünkü Mustafa Kemal'in Şamda tesis ettiği ihtilâl komitesinin Makedonya teşkilâtı bu evde kurulmuştur.

Mustafa Kemal ve arkadaşları bir masa etrafında toplanıyorlar, Mustafa Kemal cebinden bir kartvizit çıkarıyor, bunun üzerinde yazılı üç beş maddeyi arkadaşlarına okuyor, arkadaşlar Mustafa Kemal'in tasavvur ve teklifini aynen kabul ediyorlar.

Şimdi hafif bir merasim işi kalmıştı: Komiteye sadakat yemini!

Mustafa Kemal, bu yeminin silâh üzerine yapılmasını teklif etti; çünkü, inkılâbın yürüyebilmesi için icabında müracaat edilecek vasıta yine silâhtı. Silâh sözü üzerine pijamalı Edebiyat Hocası cebini yoklarken Mustafa Kemal topçu zabiti Husrev'e dönerek silâhın var mı? dedi. Husrev «var efendim» cevabıyla tabancasını çıkardı. Mustafa Kemal tabancayı aldı ve masanın üstüne koydu.

— Arkadaşlar, dedi, inkılâp için bu silâh üzerine yemin ediyoruz, unutmayınız ki burada birbirimize verdiğimiz söz inkılâp sözüdür; ve onun olması için icabında, silâh kullanmaktan da çekinmiyeceğiz!

Arkadaşlar, birer birer bu silâhı alıp öptüler ve onun üzerine yemin ettiler. Bu merasim bittikten sonra Mustafa Kemal topçu Husrev'e dönerek: «Al silâhımı, dedi, bu silâh mukaddes bir silâhtır; onu iyi sakla! Bir gün bana verirsin!» Ve filhakika öyle olmuştu.